

SESJA NAUKOWA POŚWIĘCONA 200-LECIU KONSTYTUCJI 3 MAJA

Jubileusz 200-lecia uchwalenia Konstytucji 3 maja był obchodzony szczególnie uroczysto. Święto to odzyskało swój przedwojenny status święta państwowego. Obok wielu oficjalnych uroczystości państwowych przygotowano szereg różnego rodzaju imprez; nie zabrakło również sesji naukowych bądź popularnonaukowych.

Dla uczczenia rocznicy Konstytucji 3 maja Instytut Historii Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku zorganizował w dniu 22 maja 1991 roku konferencję naukową poświęconą wybranym problemom związanym z ustawą rządową z 1791 roku. Obrady odbywały się w auli Wydziału Humanistycznego. Przewodniczył prof. dr hab. Andrzej Wyrobisz z Uniwersytetu Warszawskiego, uczony bardzo zasłużony dla tworzenia środowiska historycznego w Białymstoku.

Referaty wygłosiło czterech znanych historyków, a mianowicie prof. dr hab. Andrzej Zahorski, prof. dr hab. Władysław Serczyk, prof. dr hab. Andrzej Woltanowski i dr Jerzy Milewski.

Piewszy z referatów, prof. Zahorski, w swoim wystąpieniu pt. *Prawda i legenda o Konstytucji 3 maja* mówił głównie o okolicznościach poprzedzających uchwalenie *Ustawy rządowej* oraz o stosunku do niej Polaków w okresie zaborów. Doniosłość i znaczenie tej ustawy zasadniczej szczególnie wyraźnie rysuje się w konfrontacji z zastojem polityczno-ustrojowym XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej. Na przekór pojawiającym się ostatnio tendencjom do afirmacji tego okresu, prelegent podkreślił sparaliżowanie sejmu i degrengoladę XVIII-wiecznej armii polskiej. Prof. Zahorski uznał Konstytucję 3 maja za swego rodzaju zamach stanu. Był to jednocześnie dobry przykład kompromisu, przewycięzania wzajemnych animozji między autorami dzieła 3 Maja. Referent zwrócił uwagę na potrzebę aktualizacji naszej wiedzy na ten temat.

Kwestią stosunku Petersburga do Konstytucji 3 maja zajął się w swym referacie prof. Serczyk. Rosja początkowo nie mogła swobodnie interweniować w Polsce, gdyż prowadziła wojnę z Turcją. W Petersburgu różne stronnictwa dworskie miały zresztą odmienne koncepcje w tej sprawie. Dlatego Katarzyna II początkowo zalecała mnożenie protestów przeciw *Ustawie rządowej* i organizowanie opozycji magnackiej, chociaż faworyt carycy, Płaton Zubow, parł do wojny z Polską. Pokój z Turcją podpisany w styczniu 1792 roku oraz wojna francusko-austriacka ułatwiły działania Rosji w Polsce. Referent podkreślił, że interwencja rosyjska przeciw „rewolucji majowej” przedstawiana była przez dwór petersburski jako „przyjacielska pomoc”, a nie wojna przeciw Rzeczypospolitej.

Prof. Woltanowski przedstawił referat pt. *O ustawie rządowej w 1794 roku*. Wystąpienie jego miało ściśle naukowy charakter i wymagało pewnego przygotowania ze strony słuchaczy. Autor badał problem wykorzystania dzieła 3 Maja w okresie powstania kościuszkowskiego. Propagandowo było ono bardzo słabo wykorzystane. Skąpe są na przykład wiadomości o obchodach trzeciej rocznicy 3 Maja w 1794 roku. Powstanie nie budowało nowego ustroju, odkładano te kwestie na później. Prof. Woltanowski przypuszcza, że ustrój Rzeczypospolitej po zwycięstwie insurekcji wyglądałby inaczej, niż to przewidywała *Ustawa rządowa z 1791 roku*.

Ostatni z referatów, dr Jerzy Milewski, mówił o obchodach Konstytucji 3 Maja w Polsce w okresie międzywojennym. Ranga tej rocznicy rosła systematycznie jeszcze w okresie niewoli narodowej. Dzieło 3 maja inspirowało nie tylko polityków, ale także poetów i malarzy (np. Adam Mickiewicz, Jan Matejko). Sejm ustawodawczy odrodzonej Rzeczypospolitej przyjął 29 kwietnia 1919 roku uchwałę o święcie narodowym w dniu 3 maja. Od roku 1925 dzień ten jest także świętem kościelnym (Królowej Korony Polskiej). W okresie międzywojennym wykształcił się bogaty rytuał uroczystości trzeciomajowych. Uczestniczyły w nich władze państwowe, kościelne, wojsko, organizacje społeczne. Odbywały się liczne imprezy kulturalne, sportowe, festyny i zabawy. W latach po II wojnie światowej systematycznie wy-ciszano obchody rocznicy 3 maja i usiłowano ją zastępować świętem robotniczym 1 Maja. Dopiero 30 kwietnia 1990 roku sejm przywrócił oficjalnie święto 3 maja. „Tak zamknęło się koło historii” – zakończył swe wywody dr Milewski.

Na zakończenie prof. Wyrobisz dokonał krótkiego podsumowania konferencji. Podkreślił, że żaden ruch polityczny, żaden polityk nie mógł przejść wobec *Ustawy rządowej* obojętnie. Konstytucja 3 Maja praktycznie nie weszła w życie, pozostała jednak symbolem niepodległości dla następnych generacji Polaków.

Sesja, mimo rocznicowego charakteru, odznaczała się wysokim poziomem naukowym prezentowanych referatów. Wzięli w niej udział studenci Wydziału Humanistycznego i - mniej licznie - młodzież szkół średnich. Konferencja przyczyniła się niewątpliwie do spopularyzowania i pogłębienia wiedzy na temat Konstytucji 3 maja.

Jan Snopko